

اردیبهشت ۱۴۰۴

تأثیر نتیجه مذاکرات ایران و آمریکا بر کسب و کارهای ایران (تحلیلی بر سناریوهای احتمالی)

مرکز پژوهش اتاق بازرگانی گیلان

رشت - بلوار ولیعصر - شماره ۶۷۴ - کدپستی ۴۱۶۹۷-۶۶۵۴۸

۰۱۳-۳۳۷۵۷۰۳۷-۸

www.iccimguil.ir

بسم الله الرحمن الرحيم
شناسنامه

عنوان تأثیر نتیجه مذاکرات ایران و آمریکا بر کسب و کارهای ایران (تحلیلی بر سناریوهای احتمالی)
تهیه و تنظیم: مرکز مطالعات و پژوهش‌های اتاق گیلان کارشناس: محمدرضا تقی‌زاده جورشری انتشاردهنده: روابط عمومی اتاق گیلان
اردیبهشت ۱۴۰۴
آدرس: رشت - بلوار ولیعصر - شماره ۶۷۴ - کدپستی ۴۱۶۹۷-۶۶۵۴۸ ۳۸ - ۰۱۳۳۷۵۷۰۳۷ guilanccima@gmail.com www.iccinguil.ir
صاحب امتیاز: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان
استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

مقدمه

اقتصاد ایران، سال‌هاست که با چالش‌های ناشی از تحریم‌های بین‌المللی، به‌ویژه تحریم‌های ایالات متحده آمریکا پس از خروج یک‌جانبه این کشور از برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) دست و پنجه نرم می‌کند. این تحریم‌ها، دسترسی کسب‌وکارها به بازارهای جهانی، فناوری‌های پیشرفته و سرمایه‌گذاری خارجی را محدود کرده و در نتیجه، رشد اقتصادی و توسعه تجاری را با موانع جدی مواجه ساخته است. نظام بین‌الملل، به‌طور مداوم در حال تغییر و تحول است و مذاکرات سیاسی و دیپلماتیک نقش عمده‌ای در تعیین سرنوشت کشورها و به‌ویژه اقتصاد آن‌ها ایفا می‌کند. در ایران، پیوندی تنگاتنگ میان دیپلماسی و اقتصاد وجود دارد. برخلاف اقتصادهای جهانی که معمولاً مستقل از چالش‌های سیاسی پیش می‌روند، کوچک‌ترین موضع‌گیری یا تحول در گفتگوهای بین‌المللی ایران می‌تواند شوک بزرگی به بازارهای داخلی وارد کند. این پیوند عمیق نشان می‌دهد که هر تحول در عرصه سیاست خارجی، بلافاصله در معیشت مردم و ثبات کلان اقتصادی بازتاب می‌یابد. موضوع مذاکرات ایران و آمریکا، همواره یکی از مهمترین عوامل تعیین‌کننده در شکل‌گیری فضای اقتصادی و تجاری ایران بوده است. نتیجه این مذاکرات، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم، بر طیف وسیعی از کسب‌وکارها در کشور اثر می‌گذارد. با این حال، نتیجه این مذاکرات نامشخص بوده و طیفی از پیامدهای مثبت و منفی را در بر خواهد داشت. تحلیل این تأثیر، نیازمند بررسی سناریوهای مختلف و پیامدهای احتمالی هر کدام است. در این نوشتار و به اجمال، با در نظر گرفتن سناریوهای محتمل در خصوص نتیجه مذاکرات، به بررسی تأثیرات آن‌ها بر کسب‌وکارهای ایرانی پرداخته می‌شود.

سناریوهای احتمالی مذاکرات و پیامدهای آن‌ها

سناریوها، ابزارهایی برای ترسیم آینده‌های محتمل در شرایط عدم قطعیت هستند و در تفکر استراتژیک به عنوان چارچوبی برای برنامه‌ریزی انعطاف‌پذیر استفاده می‌شوند. برخلاف پیش‌بینی‌های خطی، سناریوها چندین مسیر ممکن را بررسی می‌کنند تا سازمان‌ها را برای مواجهه با تغییرات ناگهانی آماده سازند. هدف اصلی سناریوسازی، کاهش غافلگیری و تقویت توانایی تصمیم‌گیری در شرایط پیچیده است. این فرآیند با شناسایی روندهای کلیدی، نقاط اهرمی و عدم قطعیت‌های بحرانی، به مدیران کمک می‌کند تا استراتژی‌هایی را طراحی کنند که در برابر آینده‌های متفاوت تاب‌آوری داشته باشند. با توجه به تغییرات سریع در محیط سیاسی و اقتصادی، روش سناریونویسی به‌ویژه در زمینه مذاکرات بین‌المللی از اهمیت بالایی برخوردار است. از آنجا که مذاکرات ایران و ایالات متحده تحت تأثیر عوامل گوناگونی از جمله سیاست‌های داخلی و بین‌المللی قرار دارد، استفاده از سناریونویسی می‌تواند به تحلیل دقیق‌تر این شرایط و پیش‌بینی پیامدهای احتمالی کمک کند. از این‌رو، توجه به این سناریوها و درک تأثیرات آن‌ها بر بخش‌های مختلف اقتصاد ایران ضروری است.

نتایج مذاکرات بین ایران و آمریکا می‌تواند در طیفی از توافق کامل تا عدم توافق قرار گیرد. هر یک از این سناریوها، تأثیرات متفاوتی بر کسب و کارهای ایرانی خواهند داشت. برای تحلیل تأثیر نتیجه مذاکرات، می‌توان سه سناریوی کلی را در نظر داشت:

۱. سناریوی توافق جامع و پایدار

در این سناریو، ایران و آمریکا به یک توافق جامع و پایدار می‌رسند که شامل لغو کامل تحریم‌های هسته‌ای، بازگشت کامل دو طرف به تعهدات برجام، رفع انسداد دارایی‌های ایران در خارج از کشور و تضمین عدم اعمال تحریم‌های جدید در آینده می‌شود. این سناریو، ایده‌آل‌ترین حالت برای اقتصاد ایران و به‌ویژه کسب و کارهای ایرانی است. در این صورت، انتظار می‌رود که تحریم‌های بین‌المللی به طور کامل رفع شده و ایران بتواند به سیستم مالی بین‌المللی متصل شود. همچنین، این توافق می‌تواند شامل بهبود روابط سیاسی، کاهش تنش‌ها و همکاری‌های دوجانبه در زمینه‌های مختلف از جمله انرژی، تجارت و فناوری باشد. تأثیرات این سناریو بر کسب و کارها را می‌توان در قالب موارد زیر بیان کرد:

❁ رشد اقتصادی: لغو تحریم‌ها، زمینه را برای افزایش صادرات نفت و گاز و در نتیجه افزایش درآمدهای ارزی فراهم می‌کند. این افزایش درآمد به نوبه خود، منجر به افزایش سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی و رشد تولید ناخالص داخلی خواهد شد.

❁ دسترسی به بازارهای جهانی: کسب و کارها می‌توانند بدون محدودیت به بازارهای جهانی دسترسی پیدا کنند و محصولات و خدمات خود را صادر نمایند. این امر، منجر به افزایش رقابت‌پذیری و ارتقای کیفیت محصولات و خدمات خواهد شد.

❁ جذب سرمایه‌گذاری خارجی: لغو تحریم‌ها، فضا را برای ورود سرمایه‌گذاری خارجی به کشور فراهم می‌سازد. این سرمایه‌گذاری‌ها، می‌توانند به مدرن‌سازی صنایع، توسعه زیرساخت‌ها و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید کمک کنند.

❁ بهبود وضعیت مالی بانک‌ها: رفع انسداد دارایی‌های ایران در خارج از کشور، وضعیت مالی بانک‌ها را بهبود می‌بخشد و آن‌ها را قادر می‌سازد تا تسهیلات بیشتری به کسب و کارها ارائه دهند.

❁ کاهش تورم: افزایش عرضه ارز و کاهش هزینه‌های تولید، می‌تواند به مدیریت بهتر و کاهش فشارهای تورمی کمک کند و به این ترتیب به ثبات اقتصادی و رشد پایدار منجر شود.

❁ توسعه صنایع کلیدی: صنایعی مانند نفت و گاز، پتروشیمی، خودروسازی و فولاد، از لغو تحریم‌ها بیشترین بهره را خواهند برد و می‌توانند به موتور محرکه رشد اقتصادی تبدیل شوند.

بهبود فضای کسب و کار: با لغو تحریم‌ها، فرآیندهای اداری و قانونی به دلیل کاهش یا حذف قوانین و مقررات سخت گیرانه‌ای که نتیجه تحریم‌ها هستند کاهش و فضای کسب و کار بهبود می‌یابد. این امر، باعث تشویق کارآفرینی و نوآوری خواهد شد.

۲. سناریوی توافق موقت و محدود

در این سناریو، ایران و آمریکا بر سر یک چارچوب موقت و محدود به توافق می‌رسند که شامل لغو بخشی از تحریم‌ها در ازای محدودیت‌های مشخص بر برنامه هسته‌ای ایران است. این توافق، ممکن است به صورت گام به گام و مشروط به پیشرفت در مذاکرات آتی باشد. این امر، می‌تواند تا حدی از فشار بر کسب و کارهای ایرانی بکاهد و فرصت‌هایی برای توسعه فعالیت‌های اقتصادی فراهم کند. با این حال، تا زمانی که تحریم‌ها به طور کامل رفع نشده باشند، محدودیت‌ها و عدم قطعیت‌ها همچنان به قوت خود باقی خواهند ماند. در این سناریو، شرکت‌های ایرانی باید با احتیاط و با در نظر گرفتن ریسک‌های موجود، به دنبال بهره‌برداری از فرصت‌های جدید فراهم شده باشند.

تأثیرات این سناریو بر کسب و کارها را می‌توان در قالب موارد زیر بیان کرد:

بهبود نسبی وضعیت اقتصادی: لغو بخشی از تحریم‌ها، منجر به افزایش محدود صادرات نفت و گاز و ورود بخشی از دارایی‌های ایران به کشور می‌شود. این امر، به بهبود نسبی وضعیت اقتصادی و کاهش فشار بر کسب و کارها کمک می‌کند.

افزایش محدود دسترسی به بازارهای جهانی: کسب و کارها می‌توانند تا حدی به بازارهای جهانی دسترسی پیدا کنند، اما همچنان با محدودیت‌هایی مواجه خواهند بود.

جذب محدود سرمایه گذاری خارجی: لغو بخشی از تحریم‌ها، می‌تواند باعث جذب محدود سرمایه گذاری خارجی به کشور شود، اما ریسک سرمایه گذاری به دلیل عدم قطعیت در آینده، همچنان بالا خواهد بود.

بهبود نسبی وضعیت مالی بانک‌ها: رفع انسداد بخشی از دارایی‌های ایران در خارج از کشور، وضعیت مالی بانک‌ها را تا حدی بهبود می‌بخشد و آن‌ها را قادر می‌سازد تا تسهیلات بیشتری نسبت به گذشته به کسب و کارها پرداخت نمایند.

کاهش نسبی تورم: افزایش محدود عرضه ارز و کاهش هزینه‌های تولید، منجر به کاهش نسبی نرخ تورم می‌شود، اما تورم همچنان یک چالش جدی برای اقتصاد کشور باقی خواهد ماند.

رشد محدود صنایع کلیدی: صنایعی مانند نفت و گاز، پتروشیمی، خودروسازی و فولاد، از لغو بخشی از تحریم‌ها بهره‌مند می‌شوند، اما رشد آن‌ها محدود خواهد بود.

بهبود محدود فضای کسب و کار: با لغو بخشی از تحریم‌ها، موانع اداری و قانونی تا حدی کاهش می‌یابد و فضای کسب و کار بهبودی نسبی را تجربه می‌کند.

۳. سناریوی عدم توافق

در این سناریو، ایران و آمریکا به هیچ توافقی دست نمی‌یابند و تحریم‌ها به قوت خود باقی می‌مانند یا حتی تشدید می‌شوند. این سناریو، می‌تواند به افزایش تنش‌ها در منطقه و تشدید تنگنای اقتصادی در ایران منجر شود. این امر، وضعیت اقتصادی ایران را با چالش‌های بیشتری مواجه ساخته و فشار بیشتری بر کسب‌وکارهای ایرانی وارد خواهد کرد. در این سناریو، شرکت‌ها باید به دنبال راهکارهای نوآورانه برای بقا و ادامه فعالیت باشند. به عنوان مثال، توسعه بازارهای داخلی، افزایش بهره‌وری، کاهش هزینه‌ها و یافتن شرکای تجاری جدید در کشورهای همسایه، می‌تواند به شرکت‌ها کمک کند تا از اثرات منفی تحریم‌ها بکاهند.

تأثیرات این سناریو بر کسب‌وکارها را می‌توان در قالب موارد زیر بیان کرد:

- ❁ دشواری شرایط اقتصادی: تداوم تحریم‌ها، منجر به کاهش صادرات نفت و گاز و صادرات غیرنفتی و در نتیجه کاهش درآمدهای ارزی می‌شود. این امر، باعث رکود اقتصادی و افزایش نرخ بیکاری خواهد شد.
- ❁ محدودیت شدید دسترسی به بازارهای جهانی: کسب‌وکارها با محدودیت‌های شدیدتری در دسترسی به بازارهای جهانی مواجه خواهند شد و قادر به صادرات محصولات و خدمات خود نخواهند بود. بخشی از این محدودیت، به واسطه از دسترس خارج شدن پلتفرم‌های دیجیتال بین‌المللی رایج و از دست رفتن فرصت‌های تجارت الکترونیک است.
- ❁ کاهش شدید سرمایه‌گذاری خارجی: تداوم تحریم‌ها، جذابیت سرمایه‌گذاری در کشور را کاهش داده و باعث خروج سرمایه‌گذار خارجی از کشور می‌شود و کمتر سرمایه‌گذار جدیدی حاضر به سرمایه‌گذاری در ایران خواهد بود.
- ❁ دشواری شرایط مالی بانک‌ها: تداوم تحریم‌ها، وضعیت مالی بانک‌ها را دچار مشکل می‌سازد و آن‌ها قادر به ارائه تسهیلات به کسب‌وکارها نخواهند بود.
- ❁ افزایش شدید تورم: کاهش عرضه ارز و افزایش هزینه‌های تولید، منجر به افزایش شدید نرخ تورم و کاهش قدرت خرید مردم خواهد شد.
- ❁ دشواری فعالیت بسیاری از کسب‌وکارها: بسیاری از کسب‌وکارها به دلیل تداوم تحریم‌ها و مشکلات اقتصادی، ناگزیر به فعالیت محدود می‌شوند و اشتغال جامعه در معرض خطر جدی قرار می‌گیرد.
- ❁ تضعیف فضای کسب‌وکار: تداوم تحریم‌ها، باعث افزایش موانع اداری و قانونی و تضعیف فضای کسب‌وکار می‌شود.

جمع‌بندی

نتیجه مذاکرات ایران و آمریکا، به یک «تقسیم‌کننده تاریخی» برای اقتصاد ایران تبدیل خواهد شد. نتیجه این مذاکرات، تأثیر بسیار زیادی بر کسب‌وکارهای ایرانی خواهد داشت. سناریوی توافق جامع و پایدار، می‌تواند به رونق اقتصادی، توسعه تجاری و بهبود فضای کسب‌وکار در کشور منجر شود. سناریوی توافق موقت و محدود، می‌تواند به بهبود نسبی وضعیت اقتصادی کمک کند، اما همچنان چالش‌های جدی در مسیر توسعه کسب‌وکارها وجود خواهد داشت. در نهایت، سناریوی عدم توافق، می‌تواند به نابسامانی شرایط اقتصادی و دشواری فعالیت بسیاری از کسب‌وکارها منجر شود. بنابراین، کسب‌وکارها باید با در نظر گرفتن سناریوهای مختلف، برای آینده برنامه‌ریزی کنند و استراتژی‌های خود را بر اساس این سناریوها تنظیم نمایند. برنامه‌ریزی برای همه سناریوها و کاهش وابستگی به عوامل خارجی، کلید استمرار فعالیت بنگاه‌های ایرانی است. دولت نیز باید با ایجاد فضای مناسب کسب‌وکار، حمایت از تولید داخلی و تنوع بخشیدن به اقتصاد، اثرات منفی احتمالی تحریم‌ها را کاهش دهد و از فرصت‌های ناشی از توافق احتمالی، به نحو احسن استفاده کند. همچنین، توجه به این نکته ضروری است که تأثیرات نتیجه مذاکرات تنها یکی از عوامل مؤثر بر کسب‌وکارهای ایرانی است. عوامل دیگری مانند سیاست‌های اقتصادی دولت، نرخ ارز، نرخ بهره، قوانین و مقررات تجاری و فضای رقابتی نیز نقش مهمی در شکل‌گیری وضعیت کسب‌وکارها ایفا می‌کنند. باید پذیرفت، رفع تحریم‌ها شرط لازم است، زیرا دسترسی به منابع جهانی را ممکن می‌سازد، اما شرط کافی نیست. رشد پایدار اقتصادی نیازمند ترکیبی از تعامل با جهان (از طریق رفع تحریم‌ها) و اصلاحات جسورانه داخلی (از جمله تغییر سیاست‌های پولی، مالی و حاکمیتی) است. بدون اصلاحات داخلی، حتی با رفع تحریم‌ها، اقتصاد ایران در دام رشد کوتاه‌مدت و ناپایدار گرفتار خواهد شد. چنانکه همین امروز هم تحریم‌ها از میان برداشته شود، حداقل بخش دولتی اقتصاد برنامه منسجمی برای بهره‌برداری از بازارهای جدید و فرصت‌های نو ندارد و ناکارآمدی ساختار اقتصادی به اندازه‌ای است که با کوچکترین اخبار سیاسی، موجی از نوسانات در بازارهای مختلف ایجاد می‌شود.